ՋՈՐԵՐՈՐԱՍԱՆԵՐՈՐԴ — ՏԱՐԻ — ԹԻՒ — 675 — ՇԱԲԱԹ — 16 — ՅՈՒՆՎԱՐ 1865

ՄԱՄՈՒ

ԼՐԱԳԻՐ

ԳԱՅՄԱՆ

Կ. Պոլսոյ ճամբ. Տարեկան 180 ղրշ. Արծաթ
,, ,, Վեցամսեայ 100 ,, ,,
,, ,, Եռամսեայ 60 ,, ,,
Գաւառաց ճամբ. Տարի . 200 ,, ,,
,, ,, Վեցամսեայ 110 ,, ,,
Մէկ թիւը՝ Մեծ թերթ 4 ,, ,,
,, Փոքր ,, 2 ,, ,,

ԳԱՅՄԱՆ

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, եւ ամեն ամսոյ 1ին կամ 15ին կ'սկսի:
Ծանուցման տողը 2 ղուրուշ է:
Դուրս գացած լրագրաց ճամբու ծախքը Խմբագրութեան վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ ճամակ կամ որ եւ ի՛նչ գրութիւն՝ Խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի. եւ ճամբու ծախքն ալ ղրկողին վրայ է:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԱՄԷՐԻԿԱ

Լրագրոյս ընթերցումն ամեն կարգի ազգայնոց դիւրացնելու համար արժան դատուեցաւ ամեն մէկ հրատարակուած թիւերը զատ զատ ալ վաճառել Ուստի կը ծանուցուի ընթերցասէր հասարակութեան թէ զատ թերթ գնել ուզողը կրնայ ստանալ լրագրոյս գրասենեակէն կամ Պոլսոյ հայ գրավաճառներէն:

Մեծ թերթին գինը 4 ղուրուշ է.
Փոքր թերթինը 2 ,,

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 16 ՅՈՒՆՎԱՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Քաղաքական խնդրոյ մեծ մասը թէպէտ տակաւին լուծուած չեն, բայց և այնպէս Դամոկլէսի սրոն պէս ալ եւրոպական տերութեանց գլխուն վրայ կախուած չեն հիմա, և 'ի չգոյէ կարեւոր և սիպլոմատական խնդրոյ, երկրորդական կարգէն եղածները կը յուզուին:

Այսընդհանուր հանդարտութեան միջոցին Ս. Գապէն կոնդակը բաւական նիւթ մատակարարեց լրագիրներուն, որը իրենց ջատագով հանդիսացած կարծեաց համեմատ զայն քննադատելին, հերքելին, և ոմանք ալ սովորական խունկերը ծխելու փութացին. Գաղղիոյ եպիսկոպոսներէն ոմանք ալ կոնդակին պաշտպան կենալով, երկպառակութիւնն երթալով մեծնալու վրայ է Գաղղիոյ կղերին մէջ, և ինչ հեռուանք ունենալիքը չկրնար հիմակուց դուշակուիլ:

Գաղղիոյ կայսրն իւր նախագահութեանն ներքև եղած պաշտօնէից խորհրդոյն նախագահի փոխանորդ անուանեց իր հօրեղբօրորդին՝ Նաբօլէոն իշխանը: Ինչպէս արդէն յայտնի է, Նաբօլէոն իշխանը, որ Ա. Հելենայի սրոն է, Իտալիոյ միութեան ջերմկուսակից և Գապէն աշխարհական իշխանութեան հակառակ ըլլալով, այս միջոցիս կայսեր կողմանէ իրեն տրուած այս նոր պատիւն ու վստահութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի, և ոմանք ասիկա Հռոմի ազգուն նայց դէմ անուղղակի ցոյց մը կը համարին:

Սպանիոյ տերութեան պաշտօնէից առաջարկութեամբ Քորթէզ ըսուած ազգային ժողովը Սան-Տօմինկոյի պատերազմին գադարումն ընդունեց, և այս կղզւոյն վրայ Սպանիոյ իշխանութիւնը վերստին հաստատելու խորհրդին ձեռնթափ եղաւ: Իսկ Բէրուի (հարաւային Ամերիկա) հետ Սպանիոյ ունեցած վէճը տակաւին վերջացած չէ, և ծանր հեռանք ունենալու կասկած կուտայ: Ամերիկայի գանուած ժամանակ՝ բոլոր երկիրը դրեթէ սպանիացոց ձեռքն անցաւ, ուր մեծամեծ գաղթականութիւններ հիմնեցին, որոց մէկն է նաև Բէրու: Բայց ուրիշ գաղթականութեանց պէս Բէրու ալ մայր երկրէն ապստամբելով զատ հասարակապետութիւն մ'եղաւ, թէպէտ մինչև հիմա Սպանիա անոր անկախութիւնը ճանչցած չէ: Արդ անցեալ տարի Սպանիա, իբրև իր սեփական կալուածը համարելով, Խաղաղական Ովկիանոսի մէջ Չինչա ըսուած կղզիները գրաւելու եղաւ, և Բէրուի հասարակապետութիւնն ալ սաստկապէս բողոքեց այս բանիս դէմ. ուստի հաւանական է որ պատերազմ մը ծագի՝ եթէ Սպանիա իր պահանջումէն ետ չի կենայ:

Ամերիկայէն առնուած լուրերը թէպէտ պատերազմին վերջանալուն տակաւին յոյս մը չեն տար, բայց մեծ կարեւորութիւն ունին: Հարաւային Ճիւղիա նահանգին մէջ Շերման անուն զօրապետին արշաւանքն առ այժմ խիստ յաջող կերպով պատահեցաւ: Գնեմբեր 2 ին իրիկունը հարաւայնոց Հարպի զօրապետը Սաւանայի ամրոցէն ետ քաշուեցաւ, նաւամարտն ու երկու երկաթապատ նաւեր հրոյ ճարակ ընելով: Հետեւեալ օրը Շերման Սաւանա մտնելով 150 թնդանօթ և 25000 հակ բամբակ դտաւ: Շերման Սաւանայի ամրոցն իրեն կեդրոն ընտրելով, ծովու կողմէն հիւսիսայնոց նաւատորմին օգնութեամբը հարաւային Քարոլինայի վրայ պիտի յարձակի, և այս առաջին յաղթութիւնը հաղիւ թէ լսացուցած, արդէն զօրաբաժիններ ուղարկելը է շրջակայները դիտելու համար: Արևելեան Ալիբնիա նահանգին մէջ ալ Պանթ զօրապետն օր քան զօր Ռիչմընտի և Բէթերսպըրկի սահմանները նեղցուցելով հարաւայնոց Լի զօրապետը կը ստիպեցընէ: Հիւսիսայնոց Թոմաս զօրապետն ալ Թէնեսի նահանգին մէջ հարաւայնոց Հուտ զօրապետին մեծ հարուածներ տուաւ, և վերջին լուրերուն նայելով, տակաւին սաստկութեամբ կը հալածէ զայն: Իսկ Ծովու վրայ, հիւսիսայնոց նաւատորմիղը դեկտեմբեր 27 ին իրիկունը Ֆիշըր բերդը ռմբակոծել սկսաւ, և հետեւեալ օրը, որ լսելնոց Օնունդ էր, անընդհատ ռմբակոծութիւնը շարունակեց: Բայց Ծովուն վրայ ալ ըլլալուն պատճառաւ, այս յարձակումը մեծ արդիւնք մը չունեցաւ, և Գլթլբրի հրամատարութեան ներքև եղած զօրքը Մօնրօ ամրոցը քաշուեցաւ: Սակայն նաւատորմիղը կը շարունակէ եղեր տակաւին ռմբակոծութիւնը:

Այս է ահա պատերազմական լուրերուն համառօտութիւնը, որոց հշիոը հիւսիսայնոց աւելի նպաստաւոր կընանք համարիլ. բայց ինչպէս արդէն ըսինք, երբեք խաղաղութեան յոյս մը չեն ընծայեր. Հիւսիսայինք իրենց յաղթութեամբը աւելի խրոխտացած՝ պնդումներ ընել յանձն չպիտի առնուն. հարաւայինք ալ, թէպէտ այս եւրի առեններս քիչ մ' անյաջող գանուեցան, բայց իրենց թշնամեաց դէմ ատելութեամբ լցուած, մինչև իրենց վերջին շունչը պիտի մարտնչին:

Ս. ՊԱՊԻՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿԻՆ ՎՐՍՑ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սրբազան Պապին ընդհանրական արդէն Եւրոպայի ամեն լեզուներով հրատարակուեցաւ, և մենք ալ թէպէտ զայն չթարգմանեցինք, բայց անոր պարունակութիւնը ծանուցած ենք, և այնոր վրայօք հրատարակուած երեւելի յօդուածներն ալ ընթերցողաց հաղորդած: Սակայն որովհետև կը տեսնենք որ ազգայիններէն շատերը հետաքրքրութիւն կը յայտնեն կոնդակին վրայ առաւել ընդարձակ տեղեկութիւն ունենալու, ուստի մենք ալ անոր մէկ քաղուածը տալ անօգուտ չենք համարիր:

Ս. Պապը բոլոր եպիսկոպոսաց հովուական պարտաւորութիւնները ի շեշտելով, մոլորութիւններն ու հերետիկոսութիւնները վերցընելու համար նախնի հայրապետաց ունեցած եռանդին հետևելու յորդորներ կուտայ: Յետոյ՝ իր ընտրութեան ատեն և անկից 'ի վեր զանազան ժամանակ հանած կոնդակները կը յիշեցընէ, որովք ժամանակիս բոլոր մոլորութիւնները դատապարտած է: Քանի որ խնդիրը հոգեւորական սահմաններէն դուրս չելլեր, ինչպէս որ Հռոմթիթիսիօնել ըսելին ալ կրսէ, Ս. Պապը կաթոլիկները մոլորութիւններէ զգուշացնելով՝ հովուական պարտաւորութիւն մը կը կատարէ. բայց ի՞նչ մեկնութիւն տալու է սա հետևեալ խօսքին, որով իր աշխարհական իշխանութեան դէմ եղած կարծիքներն ալ մոլորութեանց կարգը կը դասէ:

«Այս թիւր եւ մոլորական կարծիքներն աւելի գարշելի են անոր համար, վասն զի կուզեն արդելք հանելով կաթոլիկ եկեղեցւոյ ձեռքէն խլել այն փրկարար զօրութիւնը, զոր իր աստուածային հեղինակն հրամանաւ եւ անոր փոխանորդաբար պէտք է 'ի գործ դնէ դարուց 'ի դարս, ոչ միայն ամեն մարդոց, այլ եւ ամեն ազգաց, ամեն ժողովրդոց եւ իրենց գերագոյն իշխանաց նկատմամբ, եւ կործանել քահանայութեան ու իշխանութեան մէջ եղած ներդաշնակութիւնն ու միաբանութիւնը, որք միշտ մնացած են կրօնական եւ քաղաքային ընկերութեան երջանկութեանն ու փրկութեանը համար: Վասն զի քաջ գիտէք, ղատկառելի եղբայրակիցք, որ մեր ժամանակը բաղմաթիւ մարդիկ կան, որք իրենց կոչած բնազանցութեան ամբարիշտ եւ անհեթեթ սկզբունքը 'քաղաքային ընկերութեան ալ պատշաճեցուցանելով, կը համարձակին քարոզել թէ «Հասարակաց ընկերութեան կատարեալ բանն ու քաղաքային յառաջդիմութիւնը բացարձակօրէն կը պահանջեն որ մարդկային ընկերութիւնն ամեն կրօնական նկատմունքէ դուրս կազմուած եւ կառավարուած ըլլայ. կամ գոնէ ուղիղ եւ սխալ կրօնից մէջ խարութիւն չըլլայ. Եւ հակառակ Ս. Գրոց, եկեղեցւոյ եւ Ս. Հարց վարդապետութեան, հանարձակ կը պնդեն թէ «ընկերութեան մը համար ամենէն լաւ վիճակն այն է, որ մարմնաւոր իշխանութիւնը կաթոլիկ կրօնքէն խստորոշները ասանձնաբար չզգայ, բայց միայն հասարակաց խաղաղութեան պահանջած սահմաններուն մէջ.»

Բաւեն եղաւ որ վեհապետներն ու ժողովուրդները՝ Սրբազան Պապին հիմա նեղված ներողամտութեան սկզբունքը չճանչնալով, կը կարծեին թէ՝ Աստուծոյ պաշտօն կը մատուցանեն եթէ այլակրօններն ու այլադաւանները հալածելու ըլլան: Ի՞նչ եղաւ ասոր հետևանքը: —Մինչեւ դարուս պատմութիւնն արձանացած կը կենայ սարսռափելի օրինակներ տալու համար մեզ. Ս. Երկիրը մահմետականաց ձեռքէն ազատելու համար անխորհուրդ խաչակրութիւն մը Արևելքը միլիոնաւոր քրիստոնէից գերեզման ըրաւ անօգուտ տեղը, վասն զի մոլեռանդութեան դէմ աւելի զօրաւոր մոլեռանդութիւն մը կը մարանչէր, զոր շատ դժուարին էր յաղթահարել: Այս օրուան օրս ան, զամ, որ պատերազմական արուեստն իր կատարելագործութեանը հասած է, և ո՛չ մէկ տերութիւն մը կընայ հանարձակիլ խաչակրաց արշաւանքին նըման արշաւանք մ' ընելու: Հերետիկոսները խստիւ կը պատժուէին և այլապան կարծիքներն անդամ պատուհասներու ենթակայ կըլլային: Գալիլէոս երբ երկիրս կը դառնայ ըսելուն համար իր կարծեցեալ մոլորութիւնն յեռս կոչելու ստիպուեցաւ, չկրցաւ ինք զինքը զսպել, և ոտքը դետինը զարնելով «բայց և այնպէս կը դառնայ» ըսաւ: Իսկ բողոքականութիւնն յեռևան գալեն 'ի վեր թափուած արեանց հեղեղները յիշել չենք ուզեր. պատմութիւնը, մարդոց և իրաց մշանջենական դատաւորը, թո՛ղ դանոնք իր էջերուն մէջ նկարագրէ: Այս է ահա կրօնական անհանդուրժողութեան հետևանքը: Եւ ասոնց շատ ուշ բացաւ իր աչքը և տեսաւ որ հասարակաց խաղաղութիւնը պահպանելու համար օրէնք մը բաւական է: Ուստի կրօնքը իւրաքանչիւրոց խղճին ձգելով, օրինաց վրայ միայն հսկել սկսան կառավարութիւնները, և ասանկով հակառակութիւններն ա՛ներևոյթ եղան՝ ամեն կրօնից հաւասար ազատութեամբ: Այդ՝ Սրբազան Պապը կաթոլիկ կրօնից համար ան սահման իրաւասութիւն մը պահանջելով պարզապէս այժմեան քաղաքակրթութիւնը կը դատապարտէ և հին հալածանքները դարձեալ արթնցունել կուզէ: Դաղղեոյ արքի սահմանադրութիւնը, որ 1789 ի սկզբանց վրայ հիմնեալ է մեծաւ մասամբ, ուղղակի կերպով կը հակառակէր կոնդակին ոգւոյն. և որովհետև, Ս. Պապին հետ եղած դաշնադրութեանց համեմատ՝ առանց կառավարութեան հաւանութեանն այսպիսի կոնդակները չեն կրնար հրատարակուիլ, կառավարութիւնը խոհեմութեամբ փութաց զայն արգիլելու:

Պիոս թ. իր կոնդակը շարունակելով, իր նախորդին Գրիգոր Ժ. Ի հետ «զղջանացնք» կը հարմարի սա սկզբունքը թէ. «Խղճի և կրօնից ազատութիւնն ամեն մարդոց անձնական իրաւունքն է, իրաւունք մը զոր ամեն բարեկարգ կերպով սահմանադրեալ տերութեան օրէնք պէտք է հռչակէ և հաստատէ, և թէ ամեն քաղաքացի իրաւունք ունի, այնպիսի ազատութեամբ մը զոր չեն կրնար նոր սահմանափակ ընել ո՛չ եկեղեցական և ո՛չ քաղաքային իշխանութիւնները, իր որ և է ներքին համոզմամբ տարածելու և բացատրելու, թէ՛ խօսքով, թէ տպագրութեամբ և թէ՛ ուրիշ միջոցներով:»

Արդ՝ եթէ Եւրոպական կառավարութիւններն այս իմաստուն սկզբանց չհետևին, զոր Ս. Պապը «զղջանացնք» կը կոչէ, վաղը միջին դարը ետ կը դառնայ, և կրօնական պատերազմները նոր կատաղութեամբ մը դարձեալ կը բորբոքին: Հռոմէականն զբաղբաքանը կը հալածէ, յունադաւանն զհռոմէականը, իսկ մահմետականն ալ բոլոր քրիստոնեայներն ամենայնիւ, և փոխադարձաբար: Աշխարհս ուրեմն այս «զղջանացնաց» արգիւնքը Ս. Պապին քարոզած անհերոզութեան հետ և տեսնենք թէ ո՞րն աւելի օգտակար է մարդկային ընկերութեան: Մէկը մարդ մարդու և ազգ ազգի բարեկամ կընէ, իսկ միւսը եղբայր եղբօր թշնամի: Իրաւունք ուներ արդեօք Գ. Է. Ֆօրքատ՝ Ս. Պապին կոնդակը «քաղաքականութեան կողմանէ կործանիչ և ընկերական նկատմամբ բաժանիչ ոգի մը» անուանելով:

Ս. Պապը՝ կրօնական ներողութեան սկզբունքը և զայն պաշտպանողները դատապարտելէ ետև, այժմեան քաղաքակրթութեամբ ճանչցուած ժողովրդոց իրաւունքն ալ կը դատապարտէ, և միջին դարուց անցուած բռնութիւնները մոռնալով, ինքնատաներարդ դարը անիրաւութեան, խաւարի և կրօնաեան դա՞ր մը կանուանէ:

«Ճշմարիտ արդարասիրութեան եւ օրինաւոր իրաւանց տեղ, կըսէ, անատնական զօրութիւնը կը թագաւորէ, որով դաս մը մարդի՞առջև դատողութեան ուղիղ սկզբունքը բոլորովին մոռնալով, կը համարձակին հռչակել թէ «ժողովրդեան «կամքը, այն միջոցով բացատրուած զոր «հասարակաց կարծիք կը կոչեն, կամ ու«րիշ միջոցներով, ամեն աստուածային եւ «մարդկային իրաւունքէ դերադոյն եւ «դերադոյն օրէնք մը կը բակացուցանեն, եւ «թէ այս կերպով քաղաքական կարգին «մէջ կատարուած եղելութիւնները, որով«հետեւ կատարուած են, օրինաց զօրու«թիւն ունին:»

Այսպէս ահա Հռոմի արքունիքը հասարակաց կարծիքը դատապարտելով՝ կը դատապարտէ նաև «Զայն բարձրագոյն Աստուծոյ» սկզբունքը քաղաքական կարգին մէջ, և բոլոր ժողովրդական իրաւունքներն առ ոչինչ կը կոխէ, իբրև թէ ամենաբարերարն Աստուած իր ստեղծած մարդոյ մեծագոյն մասին կամք տուած չէ, բայց եթէ քանի մը մարդոց կամքին կուրօրէն հնազանդելո՞ւ համար: Այսպէս ահա Ս. Պապը կը ժխտէ միանգամայն դարուս քաղաքակրթութիւնը և բոլոր այն «կատարուած եղելութիւնները» որք քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեամբը խոստակեցին թէ՝ կղերական և թէ աշխարհական բռնութիւնները:

Սնացեալը հետեւեալ թուով:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսպերական ծովային գործոց պաշտօնեայ Ա. սեմ. Մէհմէտ փաշան անցեալ ուրբաթ գիշեր վախճանեցաւ կարճատև հիւանդութեամբ մը՝ որուն առաջքը չկրցաւ առնուիլ:

Ա. սախճանեալ Մէհմէտ՝ փաշան մանուկ հասակէն արքունի պիւրոյական ծառայութեան մէջ մտնելով հետզհետէ յառաջ գացած և տերութեան ամենէն ընտիր ու բանիբուն պաշտօնականներէն մէկն եղած էր. Սէվասթօպոլի ռմբակոծութեան ժամանակ Մահմուտիէ եռայարկին հրամանատարն էր. Գաղեբարտէն եւս կարեւոր պաշտօններով Ամերիկա և Անգղլիա գնաց, և 1863 ին Լոնտրա կը գտնուէր՝ երբ օգոստափառ Ինքնակալն անոր յաջողակութիւնն ու եռանդը հաստատելով՝ ծովային գործոց՝ պաշտօնեայ անուանեց:

Այս բարձր պաշտօնին մէջ Մէհմէտ փաշան իւր վեհափառ տիրոջ ամենակալութիւնն 'ի դերև չհանեց. Տերութեան ծովային զինուորութիւնը զարգացընելու վերաբերեալ կարեւոր բարեկարգութիւններ ըրաւ, և ընելու եւեւէ էր, երբոր տարաժամ մահն իր անխնայ ջանից թելը խզեց իր 47 տարեկան հասակին մէջ:

———

Այսպերական հրամանատարութեան տեղին նախագահ Ա. սեմ. Մէհմէտ փաշան ծովային գործոց պաշտօնեայ անուանեցաւ միւշիրութեան ատենադիր:

Թէհրանի նախորդ դեսպան Ա. սեմ. Հայտար էֆէնտին Ա. ինեանի դեսպան անուանեցաւ Գալայի ատենադիր:

Բարձրագոյն ատենին անդամ Ա. սեմ. Խայրուլլահ էֆէնտին Թէհրանի դեսպան անուանեցաւ:

Ոստիկանութեան պաշտօնէի խորհրդական (միւսթեշար) Ա. սեմ. Բէուֆ պէյը բարձրագոյն ատենին անդամ անուանեցաւ:

Երրորդ գործոց պաշտօնական Հրեթիզ Ա. սեմ. Բէմզի էֆէնտին ոստիկանութեան պաշտօնէ ի՞խորհրդական անուանեցաւ Իւլայի առաջին ատենադիր:

Ա. սեմ. Մէհմէտ էֆէնտին արտաքին գործոց պաշտօնական Հրեթիզ անուանեցաւ Իւլայի երկրորդ ատենադիր:

Ա. սեմ. Համի փաշան Գլուսայի կառավարիչ անուանեցաւ:

Այսպերական շոգենաւաց խումբին հրամանատար Ֆէրիդ Բասիմ փաշան ծովակալութեան ատենին նախագահ անուանեցաւ:

———

Օգոստափառ Ինքնակալն առաջին կարգի Օսմանիէ և Մէճիտիէ պա-

ու անշանները շնորհեց Ծովային զորքերու պաշտօնեայ Վ. սեմ. Վ. Եսիմ փաշային։ Նորին Կ. Վ. Եհ. ատաւութիւնը նաև առաջին կարգի Մէճիտիէ պատուանշան շնորհեց Թունուզի պէյին խաղնատաբ Մուսթաֆա փաշային, և երկրորդ կարգի Օսմանիէ պատուանշան շնորհեց Թունուզցի Խայրէտտին փաշային։ Սմանապէս երրորդ, չորրորդ և հինգերորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշաններ շնորհեց բազմաթիւ Թունուզցի պաշտօնատարներու։

Այսպէսկան կառավարութեան հրատարակած լրագրական նոր օրէնքը քանի շաբաթէ ի վեր վճռաբանութեան ասպարէզ մը բացած է մայրաքաղաքիս օտարազգի լրագրաց։ Նախ՝ Ռուսիէ ա՛Օ ման լրագիրը նոր օրէնքը շատ խիստ գտաւ։ «Լրագիրներն, ըսաւ, զրք մինչև յարդ կապուած էին, այսուհետև ալ փարդէ անկողնի մը վրայ պուսկած չպիտի բլլան։ Անգրիական Լէվնթ Հերալտ լրագիրը նմանապէս նոր օրինաց տրամադրութիւնները չափազանց խիստ գտնելով՝ յօդուած մը հրատարակեց անոր դէմ։ Հուռնալ լրագիրը, որ կէս պաշտօնական կը համարուի, ասոնց պատասխանեց թէ օրէնքն իրենց կարծածին չափ խիստ չէ, փան զի լրագրութիւնն ալ այս կերպիւ դատաստանական օրինաց ներքև դրուած բլլալով՝ հասարակաց իրաւանց ներքև եղած կըլլայ, այսինքն փատահամբաւիչ և թշնամանիչ լրագիրները միայն պատժոյ ենթակայ կրնան բլլալ։

Բայց Ռուսիէ ա՛Օ ման և Լէվնթ Հերալտ իրենց առարկութիւնները հասատաելու համար պատասխանները թէ՝ օրէնքը օտար տէրութեանց հպատակներուն դաշնագրութեանց դրութեամբ շնորհուած արտօնութեանց հակառակ է։ Նոր օրէնքն օտար լրագրագրաներն ալ օսմանեան հպատակաց հաւասար կընէ ըստ Գ. յօդուածոյ։ բայց որովհետև ըստ դաշնագրութեանց՝ օսմանեան ատեան մ՚ինչ իրեն օտար հպատակ մը չկրնար դատել առանց անոր տէրութեան մէկ պաշտօնէին ներկայութեանը, ուստի՝ ըսին վերոյիշեալ երկու լրագիրները, կա՛մ դաշնագրութիւնները վերնալու են, կա՛մ լրագրութեան օրէնքը փոխուելու է։

Հուռնալը պատասխանեց թէ օտար տէրութեան պաշտօնեայ մը ներկայ բլլալ կամ չբլլայ՝ օրինաց տրամադրութիւնը մի և նոյն է, և ասոնց միջամտութիւնը չկրնար օրինաց գործադրութիւնը արգելուլ, փան զի եթէ լրագիր մ՚արդեամբ յանցաւոր գտնուի, իր տէրութիւնն ալ զինքը պաշտպանելու իրաւունք չկրնար ունենալ։

Ռուսիէ ա՛Օ ման դարձեալ իր ըսածներուն վրայ պնդելով՝ Հուռնալին ծանոյցնաւ թէ Անգլիոյ դեսպանատունը Ռ. Գրան աղդու յայտագիր մը դրած է ասոր վրայ։ Լէվնթ Հերալտ լրագիրն ալ իր վերջին յօդուածին մէջ ըսաւ թէ որովհետև գործն Անգլիոյ կառավարութիւնը ձեռք առած է, ինքն ալ լուռ պիտի կենայ՝ անոր վճռոյն սպասելով։

Այս երկու լրագրաց նոր օրինաց մէջ գտած պակասութիւնն այս է որ «անուանարկութիւն» և «թշնամանք» բառերն ընդհանուր բառեր բլլալով առանձնական են, և կրնան անկեղծ՝ բայց խիստ գտառքնութիւն մ՚ալ պատժոյ ենթակայ ընել, և իշխանական ղեղծումներ գործելու տեղիք տալ։

Բայց Հուռնալն իրաւամբ կը պատասխանէ թէ օրէնք մը՝ որովհետև օրէնք է՝ չկրնար ղեղծում պատճառել, փան զի նոյն հետայն բռնադրուած կը համարուի, և այն ատեն օրէնքը պահպանութիւն չունենար՝ այլ բռնաբարողը։ Մենք ալ այս կարծիքին ենք, և աւելի պիտի ելլէ մեզ հաւատալ որ կայսերական կառավարութիւնը երբէք չպիտի մեկնի իր ներքաղաքական քաղաքականութենէն, եթէ լրագիրներն ալ ուղղութեան շաւիղն չխոտորին։

Ազգանիոյ մէկ քանի կողմերը վերջին ժամանակներս գրգռութիւն մը տեսնուելով, որուն շարժառիթն օտար երկրի կէրեսի, կայսերական կառավարութիւնը որոշեր է կրնան յատուկ տեսչներ զրկել այն կողմերը, որպէս զի մանրամասն և ճիշտ տեղեկութիւններ հաւաքեն յիշեալ գրգռութեան պատճառներուն վրայ։

Երդեն թուղթեր ձեռք անցեր են, որոնցմէ կը հասկցուի թէ օտար երկրի մէջ յատուկ ժողովի մը կազմուած է, որուն միակ նպատակն է Արքանիոյ մէջ խռովութիւն հանել։ Բայց կայսերական կառավարութեան ձեռք առած խոհական միջոցներուն՝ ընդհանուր յիշեալ ժողովային ջանքն ապարդիւն եղած է, և այսուհետև ալ երկրին բնակչաց մեծագոյն մասին վրայ ազդեցութիւն մը չընելուն տարակոյս չկայ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԼԻԱ

Գանձուց պաշտօնեայ Պ. Ֆուլա՝ գանձային տարեկան տեղեկագիրը մատոյց Նաբոլէոն կայսեր, ուրկից հետևեալը կը քաղենք։

«1865 տարւոյն բացը՝ կանխաւ դուշակուած դումարէն 15 միլիոն ֆրանք պակաս պիտի բլլայ։ 1864 տարին հաւանականաբար հաւասարակշիռ պիտի դայ։ 1865 տարւոյն մէջ զինուորական ծախքը պիտի նուազի, պատերազմի պաշտօնատան համար 21 միլիոն և ծովային պաշտօնատան համար 25 միլիոն ընդամենը 44 միլիոն։ Եւ 1866ի հաշուեցոյցը (պիւտժէ) 1865ի եկամտից վրայ 18 միլիոն աւելութիւն պիտի ունենայ։ Այս աւելութիւնը քիչ ատենէն աւելի կրնայ չատնալ, եթէ ինչպէս ներելի է յուսալ՝ պատերազմի և ծովային պաշտօնատանց արտաքոյ կարգի ծախքերը, որ 1865ի ուղղեալ հաշուեկշռոյն մէջ 65 միլիոն հաշիւ եղած էին, հեռացնեն։ Ուստի՝ ասոնց մեծ եկամուտներ առձեռն գտառ բաստ պիտի գտնուին, որոց գործածութիւնը վերջը պիտի որոշուի։

«Գանձուց ընդհանուր վիճակը, կըսէ Պ. Ֆուլա, նպաստաւոր կերպարանք կը ներկայանայ այսպէս։ Գրամական նեղութիւններն անհետացած եղան, գործերուն վերանորոգութիւնը մտա կերեւի, և վաճառականութեան ու ճարտարութեան գործունեայ վիճակովը մեր եկամուտներն ալ կը չատնան։ Այս երջանկաւէտ արդասիքն յատուկ կուգայ այն վստահութենէն զոր կայսեր կառավարութիւնը կը ներշնչէ, և այն խաղաղարարական դիւցազնութիւններն որոնք զՁեր վեհանձնութիւնը վառեալ դիտէ Եւրոպա»։

Անդղիական Թագմէ լրագիրը Գաղղիոյ գանձային վիճակը Պ. Ֆուլի ըսածին չափ գոհացուցիչ չհամարիր, և «գժբաղդաբար, կըսէ, հաշուեկշռոյն մէջ ցոյց տրուած հաւասարակշռութեան հաւասալու երաշխաւորութիւն մը չկայ տակաւին։ միայն թէ բացը երթալով կը նուազի։ թէպէտ ասիկա ալ մեծ վստահութեամբ մը չկրնար ըսուիլ»։

Գաղղիական Թանլրագիրն ալ հետևեալ խորհրդածութիւնները կընէ։

«Պ. Ֆուլի տեղեկագրին ամենէն նշանաւոր կողմը՝ Նաբոլէոն կայսեր խաղաղասիրական զդացմամբ վառեալ բլլալն թուքն է։ Այս ազնուութիւնս թէպէտ դրամական աչխարհին մէջ լաւագոյն արդիւնք մը կրնայ ունենալ, բայց եւ այնպէս ոչինչ նուազ՝ մտածելու տեղիք կուտայ խոհուն մտաց։ Մեր մեծագոյնս թուանշաններով լցուած հաշուեկշիռը, խաղաղութեան հաշուեկշիռ մ՚է։ Սակայն Եւրոպայի վիճակն անհաստատ բլլալէ դադրած չէ։ Եթէ Պ. Տը Պիսմարք Էլպայի դքսութեանց վայ ունեցած դիտաւորութիւններուն մէջ արգելքի չհանդիպի, կամ եթէ իր դիտաւորութիւններն այնպէս չին, զոր այսօր հարկադրած ենք ենթադրելու, 1865 տարւոյն մէջ պատերազմի պատճառ մը չըգուշակուիր։ Բայց զղոյշ կենալու է 1866 տարին, եւ մանաւանդ Խալական խնդրին որ պարդապէս ետ ձգուած է. բայց չկրնար երբէք երկար ատեն կախ մնալ»։

—Քամպրէի Սրբազան պիսկոպոսն անդրանկանաց ախոյեանն հանդիսանալով Աբդարութեան պաշտօնէին նամակ մը կը գրէ, որուն մէջ Ս. Պապին կոնդակին իրենց հօտին հաղորդելու համար կառավարութեան հանած արգելքին դէմ կը բողոքէ։ Մանթաշանի Եպիսկոպոսն ալ դառնապէս կը գանդատի կղերին ազատութիւնը կառավարութեան կողմանէ զսպուելուն համար, եւ Պիոս Թ.ի քաջութիւնը գովելով կըսէ թէ Ս. Պապը թէպէտ կործանման դուռը հասած, այլ իր ոգւոյն մեծութիւնը ցոյց կուտայ առանձին ատեն մը իր մեծ իրաւասութիւնը պահանջելով։

Փարիզի լրագրաց մեծագոյն մասին խօսքին նայելով, Գաղղիոյ եպիսկոպոսներն ամենը ըրած այս բողոքներն առաւել կը հաստատեն իրենց կարծիքը, որ է եկեղեցւոյ եւ տէրութեան բաժանման հարկաւորութիւնը։ Ասոնք կը պնդեն թէ այս երկու իշխանութիւններն անհամաձայնելի են իրարու հետ, եւ քանի որ բացէ՛ի բաց զատուած չեն, կրօնական եւ քաղաքական ընկերութեանց մէջ յարատեւ հակառակութիւն մը պիտի տիրէ, որ ժամանակին առաւել կամ նուազ սաստկութեամբ յերեւան պիտի դայ՝ ի վնաս եկեղեցւոյ։

—Փարիզէն յունվ. 12 թուով լուր կուտան թէ Գաղղիոյ Մուլէն քաղաքին եպիսկոպոսը Ս. Գապլին կոնդակն ամբողջ կարդացընել տալով իր ամբոխնիա եկեղեցւոյն մէջ, Վ. Նաբոլէոն կայսրն հրաման ընելու սր յիշեալ եպիսկոպոսը պետական առանին առջեւ դատուի իբրեւ անհնազանդ ազրութեան։

ԱՆԳԼԻԱ

Կարծուի թէ Կարիպալտի զօրապետը Լիվերբուլի քաղաքացիներէն Պ. Ճէֆֆերի անուն մէկուսմը մը հրաւէրն ընդունելով, մօտերս Անգլիա պիտի երթայ, ուր կը յուսացուի թէ դարձեալ մեծ ընդունելութիւն պիտի դանէ։

Լորա Բալմերսթըն Ռօմաթ գիւղաքաղաքի երկրագործաց Քաջալերիչ ընկերութեան տարեկան պարգեւաբաշխութեան հանդէսին նախագահելով, դատարակութեան վրայ ճառ մը խօսեցաւ՝ Ինկայութեան 60ի չափ երկրագործաց եւ իրենց ընտանեաց։ Լորա Բալմերսթըն ծնողաց պարտաւորութիւնը յիշեցընելով՝ իրենց զաւակաց ազատան ազատութիւնը տալու համար, կըսէ թէ ծնողին պարտքն է անոնց դաստիարակութեան հոգ տանիլ։ «Տղայք չատանդամանիլք կըլան, կըյարէ լորա Բալմերսթըն։ անոնք փորձառութիւն չունին, մշակեալ ու կրթեալ մտաց ազատայ կենաց մէջ ունեցած արժէքը չին գիտեր, եւ միայն զուարճութեան ու ծուլութեան արժէքը գիտեն։ Ձեր պարտքն է զանոնք համոզել որ այն տեսակ տղայական զուարճութիւնները թողուն, եւ իրենց ուսման համար յատկացած կարճատեւ տարիներն իրենց ապագայ կենաց մէջ պէտք եղած զիտութիւնը ձեռք բերելու նուիրեն։ Պէտք չէ յուսալ որ անոնք գիտնական ըլլան, եւ այն կատարելութեանց հասնին՝ զորս կրնան ստանալ անոնք որք ճարտար եւ տաժանաւոր զբաղմանց մէջ կը պատաղին։ Բայց եւ երբք բան կայ զոր ձեր (երկրագործաց) տըղաքը կրնան ստանալ եւ այնպէս է ստանան, վասն զի ապագայ զբաղմանց ամենէն կարեւորներն են, այսինքն կարդալ, գրել եւ թուաբանութիւն գիտալ։»

ԱՄՍՏԵՐԻԱ

Օտա Տայլի Բօսթ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ երեսփոխանաց խորհրդարանին օրէնդէմանները դիտաւորութիւն ունին առաջին առթիւ խորհրդարանին ուշադրութիւնը հրաւիրելու Ս. Գապլին կոնդակին յայտնած սկզբանց եւ Աւստրիոյ ազգութեան հիմակուան օրինաց մէջ գտնուած մեծ անհամաձայնութեան վրայ, եւ կաւելցընէ թէ Աւստրիոյ կառավարութիւնը ցաւօք սրտի կը տեսնէ որ եպիսկոպոսաց հրատարակութիւններուն վրայ ազդեցութիւն բանեցընելու իշխանութիւն չունի։ ուստի չատ հաւանական է որ Աւստրիոյ կառավարութիւնը Պապին հետ բրած կրօնական դաշնադրութեան մէջ քանի մը նոր չափաւորութիւններ մտցուցնելու ձեռք զարնէ։

ԻՏԱԼԻԱ

Նաբոլի մէջ հետեւեալ տարօրինակ անցքը տեղի ունեցաւ։ Յունուար 7ին օրը համալսարանին դրանց վրայ կախուած ազդարարութիւններով երիտասարդութիւնը կէս օրին մեծ հանդէս մը կատարելու կը հրաւիրուի։ Նշանակուած ժամուն բազմաթիւ երիտասարդք կը ժողովին Գիւրասանց Պրունս ըսուած փողոցին մէջ, ուր խարոյկ մը վառելով ուժգին ծափահարութեամբ հրոյ ճարակ կուտան Ս. Պապին կոնդակն ու մարդութեանց ցանկը։ Նաբոլիի Խթալիա լրագիրը կըսէ թէ «այս հանդէսը խաղաղ եւ վեհ կերպով կատարեցաւ»։ Բայց «բոստ մեզ, կըսէ Քոնսթիթիւսիոնէլ, ասիկա ողբալի զեղծում մ՚է, զոր կարծենք թէ Իտալական կառավարութիւնն ալ խորին ցաւօք նեղուած բլլալու է»։

ՌՈՒՍԻԱ

Վանտերբիր լրագիրը՝ արժանահաւատ աղբիւրէ մ՚առնելով կը ծանուցանէ թէ Բէդբրոգրատսկի արքունի քը հեռագրով Գաղղիոյ կառավարութեան խնդացուցեր է թէ պապական կոնդակին Գաղղիոյ դէմ յայտնած թշնամական մտերուն նկատմամբ բռնելիք ընթացքին վրայ կրնայ իր համաձայնութեանը վրայ վստահիլ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ամէնքէն յունվար 12 թուով գրուած նամակ մը կը ծանուցանէ թէ վեհափառ Գէորգ թագաւորին հօրեղբայր Կլոքսուրկի ցիւլ իշխանը Պիրէոն հասեր է (Ամէնքի նաւահանդիսաը)։ Անկից իրեն համար զրկուած արքունական կառքով պալատը գացեր է, ուր թագաւորը զինքն արժանավայել յարգանօք ընդուներ է։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ 17 յունվար։

Բեզրատուրկ, 16 յունվար։—Վ. կայսեր եղբայր Կոստանդին մեծ դուքսը Տէրութեան խորհրդոյն նախագահ անուանեցաւ։

Թունուզ։— Զէյլին զօրքերն յաղթութիւն մ՚ըրին ապստամբաց վրայ։

Զէրլին, 16 յունվ։ — Երեսփոխանաց խորհրդարանին նախագահը կը ծուլկերպով քննդատեց կառավարութեան նեղբին քաղաքականութիւնը։

Զէրլին, 23 յունվ։—Կառավարութեան և խորհրդարաններուն մէջ անհամաձայնութիւնն աւելցաւ վայ է։

Թրիէսա 23 յունվ։—Քաղաքապետական ատեանն Աւստրիոյ կայսեր անձնուիրութեան ուղերձ մը տալ չուզելուն համար լուծուեցաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ազգային Պատրիարքարանի կողմանէ Գրուսայի հրկիզելոյ համար եղած թաղրիրին վրայ Ռ. Դուսը մարդասիրաբար բարեհաճեցաւ 50 000 ղուրուշ շնորհել՝ ի նպաստ Գրուսայի դպրոցին շինութեան։

Այսպէսկան կառավարութեան ցոյց տուած այս առատաձեռնութիւնն իր բարեխնամ զգայմանց մէկ նոր դրսեւորումն մ՚ըլլալով, ընդհանուր ազգիս խորին շնորհակալութեան առթիւ կը յայտնէ թէ որովհետև այն աշակերտաց ամուսնութիւնն իրենց դպրոցական ընթացքին արգելք և միանգամայն նոյն դպրոցին կանոնաց ալ հակառակ է։ Արդարութեան բարձր ատեանին վճռով որոշուեր է որ այսուհետև նոյն դպրոցի աշակերտներէն ամուսնանալ ուզողք՝ մինչև որ ուսման ընթացքը չաւարտէ և ձեռքն արտօնագիր մը չունենայ՝ ամուսնութեան հրաման չտրուի։ Այս հրամանը՝ ինչպէս որ միւս բոլոր Պատրիարքարանաց՝ նոյնպէս ալ մեզ եկած ըլլալով, անոր դործադրութեանը հոգ պիտի տարուի, և նոյնը՝ ի պաշտօնէ հրատարակել արժան դատուեցաւ՝ ի դիտութիւն հասարակութեան։

14 յունվար 1865

Պատրիարք սրան Հայոց

Կ. Պոլիս

Կէսարիա-Փաչայ, 15 յունվ. 1865։

. . . խմբագիր Մասիս լրագրոյ.

Սուրբ Երուսաղէմայ նորընտիր Պատրիարք ամենապատիւ Տ. Նայի Սրբազան Հայրը յատուկ հրաւիրանօք ամսոյս 10ին կիրակի առաւօտ թագիս Ս. Յոհաննու Աւետարանչի եկեղեցին Ս. Պատարագ մատուցանելով՝ անոր Ս. օրհնութիւնը ընդհանրապէս վայելելու արժանացանք։

Ամենապատիւ սրբազան Հայրը չաթաթ իրիկունէն Պէյլէրեան մեծապատիւ Յակոբ էֆէնտիին կոչմանէ իւր առունը հրաւիրուած ըլլալով, թէ նոյն իրիկունը եւ թէ հետեւեալ կիրակի օրը արժանավայել ընդունելութիւն դտաւ յիշեալ մեծապատիւ էֆէնտիէն։

Այս առթիւ մեր խորին շնորհակալութիւնը նուիրելով ամենապատիւ Սրբազան Հօր, միանգամայն շնորհակալութիւնիս կը յայտնենք մեծապատիւ էֆէնտիին, որ այս օրինակ հիւրընկալութեամբ պատուեց նաեւ զմեզ։

Մնամք եւ այն։

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Ճ-ԷՏ. Աղաթոն Ճ-ԷՏ. Ճ-ԷՏԷՓԱՆ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ընդհանրները ծանուցած էինք թէ Անդիոքոսի փոխարքայ Հարէր. Իսմայիլ փաշան՝ հասարակաց շինութեան և երկրագործութեան պաշտօնատունը մը հաստատելով՝ հայկազուն Վ. սեմ. Նուպար փաշային վերատեսչութեանը յանձնած է։ Փարիզի Թան լրագրին Աղեքսանդրիոյ թղթակիցն այս լուրը ծանուցանելով, նոյն առթիւ հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները կուտայ Վ. սեմ. Նուպար փաշային վրայ, ազգս մեք ալ բերկրութեամբ սրտի մեր ընթերցողաց հաղորդելու կը փութանք։

«Մէհմէտ—Ալի փաշային իշխանութեան վերջին տարիները մտաւ Նուպար փաշա Անդիոքոսի ծառայութեան մէջ։ Ի մանկութենէ անոր շատ մ՚աւելի ելեւէնտ ստացուած արդէն ընտանեցած ըլլալով, Լիւանի (Զուիցերիա) ուղարկեցին կարգի ճեմարաններուն մէկին մէջ բարձրագոյն դասակարգ մը՝ նոր ուսման ընթացքը աւարտելու։ Ի Լիւան Նուպար ամենայն ինչ ուսաւ՝ ինչ որ ազգաց ազնուականաց զաւակներուն համար հարկաւոր է։ Ինչպէս ասոնք՝ Նուպար ալ

գաղղես կան, լեզուին խորին հմտութիւն մ'ստանալով, իր ուսմանց սահմանն ընդարձակած էր։

«Իր ընկերակցայ վայ սասցած գերազանցութիւնը պատճառ եղաւ որ Ծերունի փոխարքային իրեն յանձնեց Գ. Թիւերի գաղղիական Յեղափոխութեան պատմութիւնը սահմկիչի թարգմանել։ Սոփկա դիւրին գործ մը չէր, քանզի երկու լեզուաց ոգին իրարմէ յանչափս կը տարբերի։ Սակայն Նուազար փաշան հաղու ազնուայաջողութեամբ մը կրցաւ 'ի գլուխ հանել զայն։

«Հաստ անգամ խմացած եմ որ Մէհեմմէտ—Էլի, իւր ամրսեալ ծերութեան ճանձրոյթը փարատելու համար՝ մեծ հաճոյք կ'զգար այս թարգմանութեան էջերը կարդալ տալով, որ ին որ նոյն իսկ սահմկաց ըստ ինքն նայելով, ածի ճշդութեան և գեղեցկութեան օրինակ մ'է։ Գրիչ ատեն եաքը Իսրահիմ փաշային թարգմանն ու քարտուղարն եղաւ, և այս իշխանին հետէր անոր Գաղղիա ուղեւորած ատենը։

«Աղգաս փաշան զինքը Ս. Ելենա ղրկելով, կրցաւ նմանապէս երեւելի հանդիսանալ հակառակ իր պաշտօնին դըժուարութեանը, յոր կը դատապարտէր զինքը իր ներկայացուցած երկրին երկրորդական դիրքը։

«Սոփոն փաշայի փոխարքայութեան ատեն, Նուազար փաշա երկամուղղոյն վերաբերուչ անուանեցաւ, և այս կարևոր պաշտօնը ձեռք առած միջոցին անհարգութիւնը վերջին աստիճանի հասած էր։ Գործակալները քիչ կամ ամենևին հատուցում չտեսնելով՝ դըժուարաւ կը հնազանդէին։ Դրութիւնը բոլորովին անկանոն, և ուզեւորներն առանց ապահովութեան՝ խեղճ վիճակի մէջ ընկած երկաթուղոյ մ'ամեն տեղակ դատահարացը ենթակայ կըլլային։ Բայց երբ վեց ամիս ետք նոր դիր մը ծագելով Նուազար փաշա հրաժարեցաւ, երկաթուղոյն տեսչութեան մէջ եղած անել խառնակութեան տեղ կատարեալ կանոնաւորութիւն մը կը տիրէր։

«Այս նպատակիս համար 'ի գործ դրած սասփկի աշխատութիւնը, ամեն բանի վրայ անձամբ հսկելու և իր աչքովը տեսնելու համար անքուն անցուցած գիշերները, իր ցոյց տուած վարչական հաղորդիւ ապրանքը, անշուշտ այժմեան փոխարքային մինչէն եւլած չէին, որ զինքը հատարակայ շնորհաւորեցին և երկրագործութեան դաշտաւոր ծառայեայ անուանեց։

«Հաղիւ քանի մ'ամիս կայ երբ Նուազար փաշան Փարիզէն կը վերադառնար, ուր երկայն ատեն Սուէյշի ջրանցքին խնդրոյն համար կեցած և հանի զովելի յատկութիւններովը թէ՛ քաղաքական և թէ՛ զրական աշխարհին սիրելի եղած էր։»

Ուսարի արտի և մասայ յատկութեամբ և բարուց անաչառ արդարասիրութեամբ գերազանց հանդիսացող մարդու մը Խարձ։ փոխարքային կողմէն արուած այս նոր պատիւը՝ յառաջդիմութեան և բարեկարգութեան հատատուն երաշխաւորութիւն մ'է՝ զոր իշխան մը կրնայ տալ իր ժողովրդոց։

— Մայրաքաղաքիս յունաց Ազգանիստ լրագրին յունվար 7 թուոյն մէջ կը կարդանք թէ այս օրերս Ս. Գիորգոյ յունաց Ս. Սինոդն՝ առանց ազգային խառն ժողովոյն հաւանութիւնը խնդրելու, բարձրաստիճան կղերականաց համար սահմանադրապէս որոշեալ 6 միլիոն տարեկան թոշակը 8 միլիոնի հասնելի, և կայսերական կառավարութեան առաջարկեր է որ այս գումարը տերութեան գործակալաց ձեռք հաւաքուի յունաց ժողովրդէն։ Այսպիսի կառավարութիւնն ալ ընդունելով՝ որշեր է 'ի գործ դնել։ Ս. Սինոդին այս որոշումը, կրսե յիշեալ լրագիրը, ոչ միայն Բ. Դրան վաւերացուցած ազգային Սահմանադրութեան դէմ է, այլ և աշխարհական ժողովին գիտութեանն ու որոշմանը վերաբերեալ նիւթական խնդիր մ'ըլլալով, Ս. Սինոդն ինքզինքին ալ վնաս կը հասցնէ ասով։ քանզի տակէ եաև աշխարհականք ալ իրաւունք կունենան հոգևորի վերաբերեալ իրաց վրայ որոշումներ ընելու։ Զարմանալին այս է, կը յաւելու յիշեալ լրագիրը, թէ կայսերական կառավարութիւնը քանի որ հայրական դիմով օր ըստ օրէ իւր հպատակաց տուրքն այլ և այլ միջոցներով թեթևցնելու կը ջանայ, մեր հոգևոր ղեկավարներն հակառակը կը գործեն, 115 բարձրաստիճան եկեղեցականաց համար որոշեալ 6 միլիոն զուրուշ թոշակը 8 միլիոնի հասնելով։ Սահմանադրութիւնը, 500000 զուրուշ Պատրիարքին, 100000 ական զուրուշ երեք մետրապոլիտներու, 90000 ական զուրուշ չորս Մեծ։ 85000 զուրուշ մէկ Մեծ։ 80000 ական զուրուշ վեց Մեծ։ 75000 մէկ Մեծ։ 70000 ական տասն և վեց Մեծ։ 50000 տասն և չորս Մեծ։ 65000 ական չորս Մեծ։ 60000 ական տասն և երեք Մեծ։ 46000 մէկ Մեծ։ 45000 ական զուրուշ հինգ Մեծ։ 42000 մէկ Մեծ։ 40000 ական զուրուշ տասն և մին Մեծ։ 35000 ական զուրուշ երեք Մեծ։ 30000 ական զուրուշ տասն և մէկ Մեծ։ 25000 ական զուրուշ եօթը Մեծ։ 24000 ական չորս Մեծ։ 20000 ական երկու Մեծ։ և 12000 ական երկու Մեծարքեպիսկոպոսներու, իւրաքանչիւրին համար տարեկան թոշակ որոշած էր։ Ի բաց առեալ իրենց հոգևորական հասոյթներէն՝ որ գործեալ մեծ գումարներու կը հասնին։ Ս. Սինոդն այս որոշման չգառականալով՝ Պատրիարքին 500000 զուրուշ տարեկանը 600000 'ի հաներ է։ Նմանապէս միւս Մեծարքեպիսկոպոսներուն ալ նոյն համեմատութեամբ աւելցուցեր է։

Նոյն լրագրին յունվար 13 թուոյն մէջ ալ կը կարդանք թէ Խատն ժողովը վերոյիշեալ գիտողութիւններն ուշադրութեան առնելով՝ բողոքեր է Ս. Սինոդին որոշմանը դէմ։

—Լէվնթ Էֆենտի լրագրնդակը, երկու տարիներ կողմերէ առաջարկութիւն եղած է Բ. Դրան՝ Ղալաթիայէն մինչև Գէօյիք—տերէ երկաթուղի մը շինելու համար։

— Աղէքսանդրիայէն լուր կուգան թէ Աւստրիոյ կայսրը Լէոպոլտ մեծ ժապաւէնը ղրկեր է Բարձր։ փոխարքային։

Կ. Պոլսոյ պատերազմական տաներն նախագահ Ս. սեմ. Օսման փաշան՝ որ մեծապատիւ Մարկոսեան Դրիզոր էֆենտին հետ յատուկ պաշտօնով Եգիպտոս գացեր էր, վերջին օրերս Սուէշ գացեր է։

Բարձր։ Փոխարքան Գ. Սէնալ ամենս և Բատրէ սեղանաւորներուն ձեռքը մէկ միլիոն հինգ հարիւր հազար անգղղական լիրայի նոր փոխառութիւն մ'առորագրեր է հարիւրին 9 առկոսով և մէկ քօմիսիոնով, երկու տարուան մէջ վճարելու պայմանաւ։

Կ. Պոլսոյ անգղիական դեսպան Ս. սեմ. Սը Էֆենդի Գուլվերի հիւանդութիւնն անցեր է, բայց դեռ խիստ տկար է։

— Ռիսնէն (Սաքրը) կը գրեն թէ յունվար 4ին ահագին ջրհեղեղ մ'եղեր է կղզւոյն մէջ։ Քաղաքը բոլորած հեղեղատին ջուրերը երեքօրեայ անընդհատ անձրևով մը յորդելով՝ շրջակայ դաշտերը ողողեր, մեծ վնասներ գործեր է։ Անթիւ նարընջենիներ և ուրիշ շէնքեր կործաներ, և շատ կենդանիներ խրդուեր են։

Թրգիատարին ճանրայ եղած ժամանակը դեռ վնասին քանակութիւնն յայտնի չէր։

—Էրզրումէն մայրաքաղաքիս Լէվնթ Էֆէնտի լրագրին գրուած նամակներ կը ծանուցանեն թէ յիշեալ քաղաքին մէջ աւազակաց խումբերն այն աստիճան շատցեր են, որ մինչև տունները մտնելով ձեռքերնին անցածը վերցունելու կը համարձակին եղեր։ Հոլոր քաղաքը սարսափի մէջէ և ընակիչներն առանց գինուց չեն կրնար քնանալ։ Միւս կողմանէ վեց հան ամենէն վատանգաւոր աւազակներ բանտէն փախչելով՝ մեծ ահ կը պատճառեն եղեր։

— Գաղղիոյ մէջ այս օրերս խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են անգործ և ընդվզայցած օտարազգեաց դէմ, որոնք Գիշեմբրի կամ՝ դնչաւ անուանով ճանչուած են։ Յիշեալ թափառայածներէն որոնք որ չիրենան բնակարան և ապրուստի միջոցներ ցուցընել, կը բանտարկուին։

Այս կերպ ազդու միջոցներ Ի. Գիորգոյ մէջ ալ գործ չեն ըլար այն թափառական գնչուներուն դէմ՝ որ լցուած են մայրաքաղաքիս մէջ, և շատը գողութիւն ալ զատ ուրիշ միջոց չունին ապրելու։

—Վիեննայէն անցեալ շաբթուան եկաւ թէ անցեալները մայրաքաղաքս եկող և հատարակութեան հետ ապրիլ ուզող Յովսէփ Տրաղալ անուն Մորավիացի հսկան այս օրերս մեռեր է։

—Հերիսեի Էֆատիս լուր կուտայ թէ մայրաքաղաքիս Անդղլիական հիւպատոսին նամակ մ'եկեր է, որ կը ծանուցանէ թէ Մարսիլիոյ նաւահանգիստին մէջ շրջիայկակ աշխատութեան դադարեցնելու մարդ մը յայտարարութիւն ըրեր է որ ինքը ժամանակաւ Կ. Պոլիս գանուելով, հոն դերեզմանոցի մը մօտ գտնած մը թաղած է, որ իր ու ընկերներուն ըրած գողութեանց արդիւնքն է եղեր։ և կը խոստանայ՝ ոչ միայն տեղը ցուցընել, այլ և ով որ զինքն ազատելու և Կ. Պոլիս բերել տալու մէկ հարը գանձ՝ գտնելին կէսն անոր տալ։

—Եւրոպական լրագիր մը կը ծանուցանէ թէ Գարատաղի Նիքոլա իշխանին աղջիկ զաւակ մը ծնած ըլլալով, Գաղղեցւոց Ս. Լիոժէնի կայսրուհին անոր հնգամայր ընելու հաճեր է։ Իսկ հնգահայրը Սերվիոյ Միքայէլ իշխանը պիտի ըլլայ։

—Փարիզի մէջ այս օրերս նորաձևութիւն (մօտա) համարուած է ընտանի շունները զանազան գոյներով ներկել և մինչև անգամ ոսկեզօծել։ այնպէս որ հատարակաց ճեմելիներու և զբօսատեղեաց մէջ բաւական զուարճալի տեսարան մը կընծայեն երիտասարդ կամ ոսկեզօծեալ շնիկները, գամիսներն ու բարակները։

Շատ տիկնայք ալ իրենց շուներուն գոյնն ամեն օր կը փոխեն, օր մը կանաչ, օր մը կապոյտ, օր մը դեղին, օր մը մանիշակագոյն, օր մը կարմիր և այլն ներկելով։

Բայց այս նորաձևութեան ամենէն հետաքրքրաշարժ կողմը սա է, որ ներկը շուներուն բնաւորութեանը վրայ ալ մեծ ազդեցութիւն կընէ, և գոյներուն փոփոխութեանը համեմատ շուներուն բնաւորութիւնն ալ կը փոփոխի եղեր։ Ոսկեզօծեալ շուներուն վրայ դառնզութիւն մը կուգայ եղեր։ քծնելէ և իր նմաններուն կամ տան ընտանիներուն հետ խաղալէ կը դադրի և արհամարհոտ ու խրոխտ բնաւորութիւն մը կը ցուցընէ եղեր։ իսկ երբոր սոկիին փայլը կոկսի աւրուիլ, շանն ալ քիմը կը խոնարհի։ Կարմիր գոյնը դեղ կամ անընտել կընէ եղեր զայն։ կանաչն և վարդագոյնը զուարթութիւն կուտան անոր։ կապոյտը դժուան կամ հիւանդ կընէ զայն, և չեքօշաթի գոյնն ալ կը տխրեցընէ եղեր։

Այս կարգէ դուրս երևոյթը Փարիզի բնագէտներուն հետաքրքրութեան նիւթ եղեր է։

— Գիէշիքցի Լինտէրանտոս լրագրին անձնասպանութիւն մը կը պատմէ, որուն պատճառը խիստ դժուարադեպ ըլլալով՝ տարօրինակ կրնայ համարուիլ՝ մանաւանդ ներկայ ժամանակիս մէջ։

«Գ. Ա. . . . անուն սեղանագործ մը 25 տարի իւր կնոջը հետ սերտ սիրով ապրեր էր, այնպէս որ այրերուն տիպարն էր։ Այսկեր քանի մ'օր առաջ, Գ. Ա. . . թեև 46 տարեկան էր, հրապուրուեցաւ այն արարածներուն մէկէն՝ որոց գլխաւոր զբաղումն է ընտանեաց խաղաղութիւնը վրդովել։ Վերջապէս խեղճ Գ. Ա. . . իր ամուսնական հաւատարմութեանը մէկ անգամ միայն դրժելու տկարութիւն ունեցաւ։

«Բայց շուտ գղջալով՝ իր յանցանքը ծակցին խոստովանեցաւ, և աւելցուց թէ այսպիսի վատութիւն մը գործելէ ետև՝ աշխարհի վայ ապրելու արժանի չէր ինքը։ Կին անոր օրագին ապաշաւը տեսնելով՝ յանցանքը ներեց, բայց այրն իր որոշմանը վայ հաստատ կեցաւ, և նոյն իրիկունը ածուխի կայով ինքզինք սպաննելու փորձ փորձեց, որն որ բարեբաղդաբար ապարդիւն եղաւ կինը վայ հասնելով։ Այսոր վայ կինը նորէն ապահովցնել ուզեց զայն երդմամբ հաստատելով թէ իր յանցանքը բոլորովին ներած էր և թէ առաջուանէն ոչինչ նուազ զինքը կը սիրէր։ Այս յայտարարութեանց հետ կինը միանգամայն գորովագին սիրոյ նշաններ ալ առաւ։

«Բայց ասոնց ոչ մէկն ալ կարող չեղան խեղճ մարդուն խղճին խայթը մարելու։ Երեկ առաւօտ, կինը աւելի հանդարտ տեսնելով զայն՝ տեղ մը երթալու համար դուրս կելնէ, բայց ետ դառնալուն իր այրը ատրը մէկ յարկին մէջ գերանէ մը վար կախուած գտաւ։»

— Գաղղիական լրագրի մը մէջ կը կարդանք թէ ժամանակի մը 'ի վեր գողութիւնն ու սպանութիւնը տարապարման կերպով շատցած են Ռուսասանի մէջ։ Խարքովի մէջ մարդ մը բռնուելով խոստովանեցաւ որ քսնուերկու հոգի սպաններ է։ Ոճրագործութեան այս սարսափն շատնալուն պատճառը՝ ոգելից ըմպելեաց և մանաւանդ օղիի առատութիւն կարծէ դուրս ընդարձակումը կը համարին։ փասն զի այս տարի օղիի առուտուրը 200 միլիոն բուռլի (800 միլիոն ֆրանք) եկամուտ բերեր է տ'բութեան գանձան։

— Հաշիւ եղած է որ աշխարհիս վայ 7 միլիոն հրեայ կայ, որոց կէսը Եւրոպայի մէջէ, մանաւանդ'ի Ռուսիա, ուր իրենց թիւը 1 220 000 'ի կը հասնի։ Ասիայի մէջ կայ 853300։ Իրուսիոյ մէջ 284500 և Գերմանիոյ ուրիշ կողմերը 492000։ Գաղղիոյ մէջ եղածներն են 80000։ Անգղիոյ մէջ 42000 և Հուդայերիոյ մէջ 3200։ Զարմանալին այն է որ ամեն տեղերէ աւելի ազատութիւն վայելած երկիրներու մէջ (Գաղղիա, Գերմանիա, Անգղիա) հրեից թիւն աւելի նուազ է։ Դարուս սկիզբէն 'ի վեր հրեայները քրիստոնէութեան դարձնելու համար շատ մ'ընկերութիւններ կազմուած են (որք հիմա 33ի կը հասնին և 200 քարոզիչ ունին), բայց և այնպէս 20000էն աւելի չեն կրցած դարձուցանել և այն ալ մեծ ծախիւք և աշխատութեամբ։

—Փարիզի մէջ քաղաքական լուրերու նուազութեան պատճառաւ, հանրաբեր դէպքը զբօսաշրջութեանց նիւթ եղած է այս օրերս։

Փարիզի արքեպիսկոպոսը կրօնական պաշտօնէ արգիլեց Մօնսինեօր Սէկիւբ անուն նորատի եպիսկոպոս մը, որ ջերմ անդրեռնական է, և ազնուականաց սիրելի։

Այս արգելքին պատճառն ու պատգամները հետաքրքրական կերպով կը պատմէ Գաղղիական Լինթէռնասիոնալ լրագիրը։

«Սէկիւբ եպիսկոպոսը Հռոմի Բոթէ ըստուած դատատանական ատենին անդամութիւն ըրած է, և Ս. Գապին ալ խիստ սիրելի է։ Հիմա Փարիզ կը գանուի, և Գիսլաբ Սէն Ժէրմէն թաղին մէջ քարոզչութիւն և մանաւանդ խոստովանահայրութիւն կընէ։

«Ընդհանրապէս Հռոմ երթալով, Գապին հետ դասանի խօսակցութիւն մը ըրած ժամանակ ըսեր է թէ Գաղղիոյ եպիսկոպոսաց մէջ ամենէն վատանգաւորներն են, Փարիզի արքեպիսկոպոսը, Օրլեանի Տիւբանլու եպիսկոպոսը և Բոշէլի Լանդրիս եպիսկոպոսը, սա երեք պատճառաւ։ 1° վասնզի Գապին աշխարհական իշխանութեանը կողմնակից չէն։ 2° վասնզի կրօնաւորներն ու միաբանութիւնները շատ չեն սիրեր։ 3° ազատամիտ և Գաղղիական եկեղեցւոյ իրաւանց պաշտպան են։

«Բայց պատերն ականջ ունին՝ մինչև անգամ Ս. Ա. . . ի պալատին մէջ։ Սէկիւբ եպիսկոպոսը դեռ Հռոմէն ճանրայ չելած՝ Տիւբանլու և Լանդրիս եպիսկոպոսներն խմացեր էին իրենց դէմ խօսածները։

«Երկու նամակ կը գրեն Սէկիւբ եպիսկոպոսին, և կը պահանջեն որ այն խօսքերն յետս կոչէ։ Բայց նորատի եպիսկոպոսը տարտամ և փափաքական պատասխաններ կուտայ, որով երկու եպիսկոպոսաց գժգոհութիւնն աւելնալով, Փարիզ կուգան, և այս գործը Փարիզի Մօնսինեօր Տարպօա արքեպիսկոպոսին յայտնելով կը խնդրեն՝ որ յիշեալ նորատի Հռոմէական եպիսկոպոսը Փարիզի մէջ հոգևոր պաշտօն վարելէ դադրեցնէ։

«Արդէն Փարիզի արքեպիսկոպոսն ալ ձանձրացած ըլլալով նորատի եպիսկոպոսին գործոյ ընթացքէն, վասն զի քարոզութեան դացած եկեղեցեաց մէջ առջևէն գաւազան տանել կուտար՝ որ հովուական իշխանութեան նշան և թեմական եպիսկոպոսի յատուկ արտօնութիւնն ըլլալով՝ իրաւունք չունէր Փարիզի արքեպիսկոպոսին թեմին մէջ կըրելու։

«Մօնսինեօր Տարպօա խիստ նամակ մը կը գրէ նորատի եպիսկոպոսին և կը պահանջէ որ իրեն և միւս երկու եպիսկոպոսաց նկատմամբ Գաղղին առջևը բրած չարախօսութիւնները կամ բացարձակ կերպով յետս կոչէ, կամ սուտ հանէ գրով և անմիջապէս։

«Սէկիւբ եպիսկոպոսը շփոթելով, նորէն տարտամ նամակ մը գրէ, յաղագական յայտարարութիւններով լի, բայց առանց յետս կոչման։

«Այսոր վայ, Փարիզի արքեպիսկոպոսն հրաման կը գրէ անոր, թէ քարոզութիւն ու խոստովանութիւն ընելէ դադարեալ է՝ մինչև որ առաջարկեալ յետս կոչումը գրէ ու իրեն զրկէ։ Այս վերջնագիրը Սէկիւբ եպիսկոպոսին ձեռքը կը հասնի այն վայրկենին որ բազմաթիւ ազնուական ազատախարդուհիներ եկեղեցին գումարուած՝ իրեն խոստովանանք ըլլալու կ'սպասէին։ Ընթերցողք կրնան դատել այս դժբաղդ դէպքին յառաջ եկած պատաբեկութիւնը։

«Վերջապէս Սէկիւբ եպիսկոպոսը կատարեալ յետս կոչումը գրեց զրկեց Փարիզի արքեպիսկոպոսին։ Մօնսինեօր Տարպօա ալ գրած արդելքը վերցուց պայման դնելով որ այսուհետև գաւազան տանել չտայ առջևէն։»

ԱԶԳ

Մանչսթէրի Միութեան անկախ ուխտին բարի ընկերաց (Օտա Ֆելլոյից) Հայկ անունակը կը ծանուցանէ իր բոլոր եղբարցը որ լաս։ փետր։ ամսոյն առաջին եւ երկրորդ շաբթունքներուն՝ Անգղիացւոց Ասաղ Սբեւելեան անունակը մէկ մէկ պարահանդէս պիտի տայ։ ուստի նոյն հանդէսին ներկայ գտնուիլ ուզող եղբայրներէն կը խնդրուի որ մինչի փետր։ 4 (ըստ լաս։) Հայկ անունակը 'ի Բէրա Լալէ փողոց թիւ 15 երթան եւ իրենց տոմսակը առնեն իրենց ստորագրութիւնը տալով։ զին տոմսակի 1 Անգլ։ լիրա։

1865 յունվար 15/25 Ա. Մ.

Բէրա Սեպուհ Մինասեան։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. Պոլիս 15 յունվար։

Ռուսիա ա'Օսման և Հունական լրագիրները դրամական և դանձային գործոց վայ հակասական լուրեր կուտան։ Առաջինը՝ ինչպէս նաև Լէվանթ Հէրալտ՝ կը ծանուցանէ թէ Գ. Լէյիկի առաջարկութեամբ, որ Լոնտրայի Հէնրիքլ քրէսիթ (ընդհանուր վարկ) ընկերութեան ներկայացուցիչն է, կայսերական կառավարութիւնը բոլոր ներքին պարտքն արտաքին արժէթղթոց պիտի վերածէ։ Իսկ Հունական կը հանէ այս լուրը, ասելով թէ յիշեալ առաջարկութիւնը եւ ձգուած է։ Դարձեալ Ռուսիա'Օսման կը ծանուցանէ թէ Բրքունի փոքրանցին վերատեսչութիւն Օսմանեան Պանքային պիտի յանձնուի, և թէ՛ ասոր և թէ՛ուրիշ պատճառներու համար Պանքան սասփկի վար կը զարնէ։ Հունական՝ նմանապէս սուտ կը հանէ զայն։

Բարձր։ Մեծ Լարարքոսին ազնիվագրէն ալ Ռուսիա'Օսման լրագրին հեւանցուցած էր տասը տարեկան սերիկիներուն համար թէ՝ 1° այս ամրժէթղթոց եւ մնացած երկու տարուան շահը կատարվելու թիւնը որ և է եղանակաւ մը պիտի վճարէ, այնպէս որ եթէ զանազան ունեցողները կտրելով ըստ ամին առնելու ըլլան, նոյն արժէքն անցնի իրենց ձեռքը։ 2° Տարեկան 0/0 ին 20 բլանվճարը 0/0 ին 2ի պիտի իջեցուցնէ առաջիկայ յունիս 1 էն, և շահը ալ 0/0 ին 6։ Բայց Հունական լրագիրը կըսէ թէ այս լուրերն արժանահաւատ չեն, և կը յորդորէ յիշեալ արժէթուղթերն ունեցողները՝ որ կատարութեան ատոր վրայօք տալիք վերջնական որոշմանը սպասեն։

Ուրեմն մեք ալ պարզապէս այս լրագրոյց տուած լուրերն յառաջ բերելով, հատատ եղելութեանց կսպասենք։

Բ. Դրան հաշուին համար Փարիզ կոխուած պղնձէ դրամներն անցեալ շաբթու մայրաքաղաքիս մէջ շրջաբերութեան ելան, և տերութեան պաշտօնէից ետ մնացած ամանակներուն կէսն այս սակով վճարուեցաւ։ Բայց նոր դրամներուն արժէքն իրենց անուանական արժէքէն շատ վար ըլլալով, ոսկին 0/0 ին 4—5 զուրուշ տարբերութիւն ընել սկսաւ։ Լսածնուս նայելով՝ կառավարութիւնը խրատիւ արդիւնած է սեղանաւորաց որ 0/0 ին 1 էն աւելի տարբերութիւն չպահանջեն, բայց չենք յուսար որ տասվպղնձ սասկին յարգը պահուի, քանի որ մէկ կողմանէ ալ պիտի ելնէ։

Գանձուց պաշտօնեայ Ս. սեմ։ Հրեանի վաշային տեղեկագրին համեմատ՝ կայսերական գանձուն տարուէ տարի կրած նեղութիւնը եկամտից ուշ առնուելէն և ետ մնալէն յառաջ կուգայ, որովհետև հարկերուն կէսը տարուոյն մէջ կառնուին, իսկ միւս կէսն ալ՝ որ 750 հազար քսակի կը հասնի՝ հետևեալ տարուոյն առաջին վեցամսեայ շրջանին մէջ հաղիւ ձեռք կուգայ։ «Իրաց այս վիճակը, կըսէ Ս. սեմ։ «Գանձուց պաշտօնեին տեղեկագիրը, «տերութեան Գանձուն գործողու«թիւնները ճշմարիտ խառնակութեան «մը մէջ կը ձգէ, և տարեկան ծախ«քերն հոգալու համար զոհողութիւն«ներ ընելու կը պարտաւորէ զայն։»

Ուստի տերութեան Ընդհանուր Ժողովոյն ուշադրութիւնը՝ եկամտից առ ժամանակեայ պակասութենէն յառաջ

եկած գժուարութեան ճար մը գտնելու միջոցներուն վրայ դարձած է։ Այս տարի առնուելիք եկամուտներէն եւ ծախսերը 274000 քսակի կը հասնի, և այս՝ առժամանակեայ բացը գոցելու համար՝ Ա. սեմ. Փաշան երկու միջոց կառաջարկէ։ 1. ուրիշ երկիրներու պէս Գանձային տոմսակներ հանել։ 2. ծախքերուն մէջ խնայութիւններ ընել։ Գանձային տոմսակները Տաճկաստանի մէջ տակաւին անծանօթ ըլլալով, ասիրայ եւ ձգուած և խնայութիւններ ընելու օրուան մը դարձած է՝ զինուորական ջղութիւնը պակսեցուցնելով, և որչափ որ ընդհանուր խաղաղութեան հաստատուելիքը վաստահութիւն կարդէ ամեն կառավարութեանց։ «Երդէն, ինչպէս յայտնի է, կառավարութիւնն այս խնայութիւնը՝ ի գործ դրաւ շատ մը զինուորաց առժամանակեայ արձակմամբ։ Բայց ասով ալ դարձեալ կայսերական Գանձը բոլորովին ներելութենէ ազատ չկրնար մնալ, և եկամուտից ներս մտնելուն սպասելով՝ վերջապէս կրնայ գանձային տոմսակներ հանելու հարկադրիլ։ Այս է նաև Յունաստանի կարծիքը, որ տէրութեան համարմանը միանակար չհամարիր այս միջոցը։ ստուգիւ ալ, Ծանր տոկոսով Ղալաթիայի սեղանաւորներէն առնուած մանր փոխառութիւններէն աւելի շահաւոր է։ Իսկ տոմսակներուն յարգը չկորսելու համար, կրնէ յիշեալ լրագիրը, ուրիշ բան պէտք չէ, բայց եթէ պայմանաժամին օրը ճշդիւ հատուցանել, և 500 000 քսակի չափ պատրաստ դրամագլուխ մը բաւական է բայց պարքերը վճարելու և եւ միացած հարկերուն ալ բացը լեցուցնելու։ Ուրեմն Յունաստանի նայելով՝ Գանձային տոմսակներ ելնելը հաւանական է։

Եւրոպական հրապարակներն հանդարտ են, և դրամագլուխ առ այժմ նորէն բարձրանալուն երկիւղ չկայ։

Դեռ երկու ամիս հարիւ եղաւ, եւրոպական հրապարակներուն վրայ տիրած տագնապն այս կողմերն ալ ազդեցութիւն ունեցաւ, և դրամագլուխներ ամենայն բարձրանալն ամեն տեղի վաճառականաց քիչ շատ ցնաս հասուց։ Բայց ամենէն աւելի ցնասուցին Անգլիա եղաւ, ուր դրամական շահագիտութիւնն ու մեծամեծ ձեռնարկութիւնները կարծես թէ իրենց վերջին սահմանը հասած են։ Անգլիոյ հին և նոր կիսագունտերուն մէջ ընդարձակ գաղթականութիւններ ունի և աշխարհիս առաջին վաճառական ազգն է։ Լոմպարդ—Սթրիթի սեղանաւորները եւրոպական տէրութեանց գրեթէ ամենուն ալ վրայ մեծագումար առնելիք ունին, և իրենց արկղներն ամեն տեսակ արժէքուզթերով լցուած են։ Բայց ասոնց հարստութիւնը որչափ ալ հսկայական ըլլայ, այնչափ մեծ գործեր կատարելու համար կազմուած ընկերութեանց և այնչափ փոխատուութեանց անբաւական պիտի դար։ Իրաւ է որ բաժիններով կազմուած ընկերութեանց մեծագոյն մասն օգտակար նպատակներ ունին, սակայն նոյն իսկ օգտակար ձեռնարկութեանց չափազանցութիւնն ալ մեծ վտանգ մ'է։ Անգլիոյ Պանքան այս վտանգը նկատեց և դրամագլուխներուն շարունակ երկրէն դուրս քաշուիլը տեսնելով՝ դրամագլուխը վերհանեց, և նոյն հետայն մնանկութիւններն իրարու ետեւէ եկան։ Հա այս էր Անգլիոյ դրամական տագնապին պատճառն ու պարագաները։

Իսկ Եւրոպայի միւս կողմերը՝ դրամական տագնապը մասամբ մը Անգլիոյ մէջ տիրած տագնապին ազդեցութեամբ և մասամբ մ'ալ շահագիտութեանց (սպէքիւլասիոն) չափազանցութենէն յառաջ եկաւ։ Աստիճան պատուիրշ զանազան պատճառներ ալ՝ պատրաստ գրամագլուխները նուազեցընելով՝ տագնապը մեծցուցին։ Այն պատճառներուն մէջէն է բամպակին կարգէ դուրս սղելը, որուն գինը եռապատիկ է Ամերիկայի պատերազմին սկսելէն ի վեր, և երկրորդ՝ եւրոպական տէրութեանց հեռացնէ ըրած փոխառութիւնները, և պատերազմական մեծամեծ ծախուց շարունակութիւնը։

Սպանիա իր հին գաղթականութիւններէն մէկ քանին վերստին ձեռք բերելու փորձ փորձելով, իր հաղթութիւնը բարեկարգութեան մէջ մնած գանձը դարձեալ անկարգութեան մէջ ձգեց։ Աւստրիա և Իտալիա իրարու դէմ յարաւեւ թշնամութեան կասկածանօք ապրելով, իրենց հաշուեկշիռն ալ շարունակ բաց կը պահեն, և զայն գոցելու համար անդադար փոխառութեանց կը դիմեն։ Զննենք եւրոպական միւս տէրութեանց կացութիւնը, և կը տեսնենք որ ամենն ալ օր ըստ օրէ պարքը պարտուց վրայ կը դիմեն։

Եւրոպայի մէջ Պանքաներու հաստատութիւնը՝ այսպիսի տագնապներու ժամանակ վաճառականութեան օգնելու համար է։ այսինքն երբ պատուաւոր վաճառականութեան առն մ'այսօր դրամական նեղութիւն մը կը կրէ, Պանքան բարոյական պարքը մ'ունի անոր օգնութեան հասնելու։ Բայց որովհետեւ թէ՛ Անգլոյ և թէ՛ Գաղղիոյ Պանքաներն անցեալ տագնապին ժամանակ իրենց դրամագլուխը բարձրացունելով՝ վաճառականութիւնն աւելի շփոթութեան մէջ ձգեցին, ուստի հիմա ամեն կողմերէ անոնց դէմ գանգատները շատնալու վրայ են։ Դրամագլուխին ուժանութիւնը վաճառականութեան մեծ դիւրութիւն է, եւ Գաղղիոյ Պանքան Մեծին Նաբոլէոնի առեն պարզապէս դրամագլուխն արժան պահելու նպատակաւ հիմնուած է։ Բայց դրամագլուխը դրամագլխոյ առատութեամբ կրնայ արժան մնալ, և ասիկա ալ մենաւաճառութեամբ ըլլալով, այլ քանի մը Պանքաներու հաստատութեամբ։ Ուստի առաջագոյն մէջ դրամական տագնապներու առջեւն առնելու համար՝ դաս մը անտեսաբէտներ կրսեն թէ տէրութիւններն ազատուելիւն տալու են պանքաներ հիմնելու և ուզածնուն չափ Պանքնոթ հանելու, որով դրամոց ֆուազութիւնը վարկով (քրէտի) կրնայ լցուիլ։ Գաղղոյ «Բրէտի Ֆոնսիէ» ըսուած ընկերութեան վերատեսուչ Գ. Լիվի Բրէյ յր ալ՝ «Պանքաներու խնդիր» անուամբ տետրակ մը հրատարակելով՝ առաջարկեց որ հիմնուան Գաղղիոյ Պանքային ունեցած դրամագլուխն շատ մեծ և ընդարձակ դրամագլուխ ունեցող Պանքա մը հիմնուի, որպէս զի իր մեծ դրամական կարողութեամբ ամեն տագնապներու տոկալու կարող ըլլայ։

Բաղմաթիւ վաճառականաց ստորագրութեամբ աղերսագիրներ տուին Նաբոլէոն կայսր, խնդրելով որ դրամական տագնապներու դարման մը մտածելու և հարկ եղած միջոցները քննելու համար յանձնաժողով մը կազմուի։ Մօտերս դանձուց և առևտրական գործոց պաշտօնեայներէն ալ տեղեկագիր մը մատուցին կայսերն նոյնն առաջարկելով, և կայսրն ալ իր հաճութիւնը տուաւ։ Այս յանձնաժողովին քննութիւններն ընդհանուր փաստաբանութեան օգտակար աշխատութիւններ կրնան ի լոյս բերել, գորս ժամանակին մեր ընթերցողաց կը հաղորդենք։

ՊՕՐՍԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐ

Լոնտրա 24 յունվար։

Օսմ. Բոնտսիէ՝ 50 1/2 50 3/4
Փոխ. 1858ի՝ 72 72 1/2
Փոխ. 1862 70 1/4 70 3/4

Փարիզ 23 յունվար

Օսմ. Բոնտսիէ՝ 50 1/8 50 1/16
Օսմ. Փոխառութիւն 1865ի՝ 545
Օսմ. Պանքա 685։

. . . խմբագիր։

Մեր օրացոյցի հանելուկաց երկրորդ թիւին նշանակութիւնը պարտաւորեցաւ հրատարակելու եւ նոյա վերաբերեալ նշուէին ալ տալու կամ աղքատ դպրոցաց եւ կամ աղքատոցաց մէկուն։ այսինքն այն աղուն՝ որ երեւելի թուական ըլլալու ձիրքը ունի եւ կարօտ այն երկու հատոր թուաբանութեան, զորս նշանակած եմ օրացոյցին մէջ։

Այսպէս ընելուս պատճառն ալ այն է, որ նոյն հանելուկաց նշանակութիւնները (զորս յայտնած էի ժողովրդեան ապահովութեանը համար երկու անձանց), դիտցող մէկուն բերնէն զարմանալի վարպետութեամբ այն վերջին անլոյծ մնացածին նշանակութիւնը խլուեր է։ Ուստի այս վերջնոյն նշանակութիւնն ալ (որ է 707) հրատարակելով կիմացնեմ ընթերցողաց, որ երկու հատոր թուաբանութեան խնդիրն արդդ Գ. Սիմէօն Միքայէլեան հեղինակին պիտի յանձնուի, եւ նոյա վկայու թեամբն ու հաճութեամբն արժան եղած տեղը պիտի տրուի։

Սնամ եւ այն։ Ճ. Աբոհան։

Կ. Պոլիս 13 յունվ. 1865։

ԱՋԴ

Բարեգործական ընկերութեան վերջին նստին հրաժարեալ Տնօրէն ժողովոյ տեղ ուրիշ Տնօրէն ժողով մը ընտրելու որոշու